Sbírka soudních rozhodnutí

STANOVISKO GENERÁLNÍ ADVOKÁTKY
LAILY MEDINA
přednesené dne 5. září 2024[1]

Věc C-346/23

Banco Santander S. A., nástupkyně Banco Banif S. A.,
proti
Asociación de Consumidores y Usuarios de Servicios Generales-Auge, jednajícímu v zastoupení svých členů: paní Andrey a pana Alberta

[žádost o rozhodnutí o předběžné otázce, kterou podal Tribunal Supremo (Nejvyšší soud, Španělsko)]

„Řízení o předběžné otázce – Trhy finančních nástrojů – Směrnice 2004/39/ES – Žaloba v zájmu spotřebitelů – Článek 52 odst. 2 – Legitimace sdružení spotřebitelů k zastupování individuálních spotřebitelů – Investoři/spotřebitelé – Bezplatná právní pomoc poskytovaná sdružením spotřebitelů – Osvobození od povinnosti hradit náklady řízení vynaložené odpůrcem – Riziko zneužívání soudních sporů“

I. Úvod

1. Projednávaná věc se týká výkladu pravidel upravujících aktivní legitimaci sdružení spotřebitelů k podání žaloby v zájmu spotřebitelů v kontextu trhů finančních nástrojů podle čl. 52 odst. 2 směrnice 2004/39/ES[2] (dále jen „směrnice MiFID I“). Hlavní otázkou v projednávané věci je, zda jsou přípustná omezení aktivní legitimace sdružení spotřebitelů jednajícího jménem jednotlivých investorů, kteří jsou považováni za spotřebitele, na základě povahy a hodnoty finančních produktů, do nichž tito investoři investovali. Soudní dvůr tak bude mít příležitost zabývat se vzájemným vztahem ochrany investorů, ochrany spotřebitelů a mechanismů nápravy, které mohou být použity v zájmu spotřebitelů.

[1] – Původní jazyk: angličtina.

[2] – Směrnice Evropského parlamentu a Rady ze dne 21. dubna 2004 o trzích finančních nástrojů, o změně směrnice Rady 85/611/EHS a 93/6/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/12/ES a o zrušení směrnice Rady 93/22/EHS (Úř. věst. 2004, L 145, s. 1; Zvl. vyd. 06/07, s. 263). Tato směrnice je běžně známa pod názvem „MiFID I“.

II. Právní rámec

a) Unijní právo

Směrnice MiFID I

2. Článek 52 směrnice MiFID I, nadepsaný „Opravné prostředky“, zněl:

„1. Členské státy zajistí, aby každé rozhodnutí na základě právních a správních předpisů přijatých v souladu s touto směrnicí bylo řádně odůvodněno a aby bylo možné proti němu podat opravný prostředek k soudu. Právo na podání opravného prostředku platí rovněž v případě, že do šesti měsíců od podání žádosti o povolení obsahující všechny požadované informace není vydáno žádné rozhodnutí.

2. Členské státy stanoví, že jeden nebo více níže uvedených orgánů určených vnitrostátním právem může v zájmu spotřebitelů a v souladu s vnitrostátním právem podat žalobu u soudů nebo příslušných správních orgánů, aby zajistil uplatňování vnitrostátních předpisů přijatých k provedení této směrnice:

a) orgány veřejné moci nebo jejich zástupci,

b) organizace spotřebitelů s oprávněným zájmem na ochraně spotřebitelů,

c) profesní organizace s oprávněným zájmem na ochraně svých členů.“

3. Článek 53 směrnice MiFID I, nadepsaný „Mimosoudní mechanismy pro stížnosti investorů“, zněl:

„1. Členské státy podporují zavedení účinných postupů vyřizování stížností a zjednávání nápravy pro mimosoudní řešení spotřebitelských sporů v souvislosti s investičními a doplňkovými službami, které poskytují investiční podniky, popřípadě s využitím stávajících subjektů.

[…]“

Směrnice 2014/65/EU (MiFID II)

4. Článek 74 odst. 2 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/65/EU ze dne 15. května 2014 o trzích finančních nástrojů a o změně směrnic 2002/92/ES a 2011/61/EU (Úř. věst. 2014, L 173, s. 349) (dále jen „směrnice MiFID II“) zní:

„2. Členské státy stanoví, že níže uvedené orgány určené vnitrostátním právem mohou v zájmu spotřebitelů a v souladu s vnitrostátním právem rovněž podat žalobu u soudů nebo příslušných správních orgánů, aby zajistily uplatňování [nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 600/2014 ze dne 15. května 2014 o trzích finančních nástrojů a o změně nařízení (EU) č. 648/2012 (Úř. věst. 2014, L 173, s. 84)] a vnitrostátních předpisů přijatých k provedení této směrnice:

a) veřejné orgány nebo jejich zástupci;

b) organizace spotřebitelů s oprávněným zájmem na ochraně spotřebitelů;

c) profesní organizace s oprávněným zájmem na ochraně svých členů.“

b) Španělské právo

5. Článek 11 odst. 1 Ley de Enjuiciamiento Civil (občanský soudní řád) ze dne 7. ledna 2000 (BOE č. 7 ze dne 8. ledna 2000, s. 575; dále jen „LEC“) stanoví, že aniž je dotčeno individuální oprávnění poškozených osob, mají sdružení spotřebitelů a uživatelů založená podle zákona aktivní legitimaci k tomu, aby hájila před soudem zájmy svých členů a zájmy sdružení, jakož i všeobecné zájmy spotřebitelů a uživatelů.

6. Podle druhého dodatkového ustanovení obsaženého v Ley 1/1996 de asistencia jurídica gratuita (zákon č. 1/1996 o bezplatné právní pomoci) ze dne 10. ledna 1996 (BOE č. 11 ze dne 12. ledna 1996, s. 793; dále jen „zákon č. 1/1996“) mají sdružení spotřebitelů právo na bezplatnou právní pomoc ve sporech, které mají „přímou souvislost s produkty nebo službami určenými k běžnému, pravidelnému a všeobecně rozšířenému používání či spotřebě“.

7. Podle čl. 36 odst. 2 zákona č. 1/1996 platí, že pokud je sdružení ve sporu neúspěšné, není povinno hradit náklady vynaložené protistranou, a to bez ohledu na to, jakou hodnotu má předmět řízení, a tyto náklady nebudou hradit ani konkrétní členové sdružení, které toto sdružení zastupuje v soudním řízení.

8. Příloha I bod c), 13 Real Decreto 1507/2000 por el que se actualizan los catálogos de productos y servicios de uso o consumo común, ordinario y generalizado y de bienes de naturaleza duradera, a efectos de lo dispuesto, respectivamente, en los artículos 2, apartado 2, y 11, apartados 2 y 5, de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y normas concordantes [(královské nařízení č. 1507/2000, kterým se novelizuje seznam produktů a služeb určených k běžnému, pravidelnému a všeobecně rozšířenému používání či spotřebě a zboží trvalé povahy pro účely ustanovení čl. 2 odst. 2, resp. čl. 11 odst. 2 a 5 obecného zákona o ochraně spotřebitele a uživatelů a souvisejících ustanovení)] ze dne 1. září 2000 (BOE č. 219 ze dne 12. září 2000, s. 31349) obecně zařazuje mezi tyto produkty a služby určené k běžnému, pravidelnému a všeobecně rozšířenému používání či spotřebě také bankovní a finanční služby.

9. Článek 11 odst. 2 Ley Orgánica del Poder Judicial (zákon o soudní moci) ze dne 1. července 1985 (BOE č. 157 ze dne 2. července 1985, s. 20632) a čl. 247 odst. 2 LEC shodně stanoví, že soudy odůvodněným rozhodnutím odmítnou všechny návrhy, spory a námitky, které jsou vzneseny na základě zjevného zneužití práva nebo na základě obcházení zákona či zneužití řízení.

III. Skutkový stav, řízení a předběžná otázka

10. V období od května 2007 do března 2009 podaly dvě fyzické osoby, pan Alberto a paní Andrea, pět příkazů ke koupi pěti finančních produktů u společnosti Banco Banif S. A. (nyní Banco Santander S. A., dále jen „Banco Santander“) za částky ve výši od 150 000 eur do 300 000 eur a v celkové výši 900 000 eur.

11. Všechny výše uvedené nákupy byly provedeny podle směrnice MiFID I.

12. Asociación de Consumidores y Usuarios de Servicios Generales-Auge (Sdružení spotřebitelů a uživatelů všeobecných služeb – Auge; dále jen „Auge“) podalo proti společnosti Banco Banif S. A. v zastoupení svých členů, pana Alberta a paní Andrey, žalobu. Domáhalo se toho, aby byly výše uvedené smlouvy o nabytí finančních produktů prohlášeny za neplatné z důvodu vady spočívající v neexistenci souhlasu. Auge se touto žalobou rovněž domáhalo toho, aby byla investorům vrácena částka 481 634,14 eura navýšená o poplatky, náklady a úroky. Této žalobě bylo soudem prvního stupně částečně vyhověno, a to pokud jde o některé z příkazů. Dotčené bankovní instituci bylo tedy uloženo, aby vrátila žalobcům částku 462 515,74 eura navýšenou o úroky v zákonné sazbě splatné ode dne jednotlivých investic, jež byly prohlášeny za neplatné.

13. Žalovaná bankovní instituce podala proti rozsudku soudu prvního stupně odvolání k Audiencia Provincial de Granada (provinční soud v Granadě, Španělsko). Odvolací soud toto odvolání zamítl a potvrdil rozsudek soudu prvního stupně, přičemž měl za to, že žalovaná nezohlednila investiční profil klientů a neposkytla jim před uzavřením smlouvy jasné a úplné informace o rizicích spojených s produkty, do nichž podle smlouvy investovali.

14. Žalovaná bankovní instituce podala proti rozsudku odvolacího soudu mimořádný opravný prostředek pro vadu řízení a kasační opravný prostředek k předkládajícímu soudu. Tvrdí, že Auge postrádá aktivní legitimaci k podání žaloby jménem svých členů, neboť produkty, jež byly předmětem smlouvy, nejsou určeny k běžnému a všeobecně rozšířenému používání, ale že se naopak jedná o spekulativní finanční produkty vysoké finanční hodnoty, které překračují rámec běžných spotřebních produktů.

15. Tribunal Supremo (Nejvyšší soud, Španělsko) zdůrazňuje, že obecně připouští, že sdružení spotřebitelů mají aktivní legitimaci hájit své členy podáváním žalob spadajících do působnosti směrnice MiFID I, a učinil tak i ve sporech, jejichž účastníkem bylo právě Auge.

16. Ve dvou konkrétních rozsudcích však Tribunal Supremo (Nejvyšší soud) konstatoval, že Auge jakožto sdružení spotřebitelů postrádá aktivní legitimaci k tomu, aby hájilo individuální zájmy spotřebitelů v souvislosti s investováním do spekulativních finančních produktů vysoké finanční hodnoty, neboť se nejednalo o produkty či služby určené k běžnému, pravidelnému či všeobecně rozšířenému používání. V tomto ohledu měl za to, že podle španělských právních předpisů je tato aktivní legitimace sdružení spotřebitelů a uživatelů vázána na ochranu jejich práv, souvisejí-li přímo s produkty nebo službami určenými k běžnému, pravidelnému a všeobecně rozšířenému používání či spotřebě.

17. V těchto rozsudcích Tribunal Supremo (Nejvyšší soud) uvedl, že existují finanční služby, které svou povahou a okolnostmi – s přihlédnutím k vynaloženým vysokým peněžním částkám a spekulativnímu charakteru – nespadají pod pojem „služby určené k běžnému, pravidelnému a všeobecně rozšířenému používání“. Neznamená to, že tito konkrétní dotčení investoři nemohou sami hájit svá práva v soudních řízeních, nýbrž to, že není důvodné, aby tak činili prostřednictvím sdružení spotřebitelů s cílem vyhnout se úhradě soudních poplatků nezbytných k podání žalob, jakož i rizikům vyplývajícím z případného uložení povinnosti náhrady nákladů v jednotlivých řízeních, včetně řízení o kasačním opravném prostředku.

18. Cílem je zabránit tomu, aby byla tato zvláštní aktivní legitimace sdružení spotřebitelů využívána podvodným nebo zneužívajícím způsobem ve sporech, v nichž je postavení spotřebitele oslabeno s ohledem na charakteristiky sporu a na hodnotu jeho předmětu. Jinak by, jak uvádí předkládající soud, mohlo dojít ke zneužití práva na bezplatnou právní pomoc, která je těmto sdružením přiznána v případech, kdy zahajují řízení s cílem hájit zájmy svých členů.

19. Tribunal Supremo (Nejvyšší soud) uvádí, že ve své judikatuře nikdy neupřel postavení spotřebitele investorům, kteří za účelem dosažení zisku působí mimo oblast podnikatelské či profesionální činnosti, i kdyby jejich investice byly složité či finančně nákladné. Zpochybnil však aktivní legitimaci sdružení spotřebitelů v určitých konkrétních případech, kdy vzhledem k okolnostem mohl existovat procesní podvod. Podstatou tohoto procesního podvodu je vyhýbání se úhradě soudních poplatků a povinnosti hradit náklady řízení protistraně, nezahajují-li dané osoby řízení samy, nýbrž prostřednictvím sdružení spotřebitelů, což poškozuje jak odpůrce, tak státní pokladnu.

20. Za těchto okolností se Tribunal Supremo (Nejvyšší soud) rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžnou otázku:

„Je s ohledem na skutečnost, že sdružení spotřebitelů mají aktivní legitimaci k tomu, aby zastupovala v soudních řízeních investory/spotřebitele namítající porušení povinností ze strany investiční společnosti při prodeji složitých finančních produktů, přípustné, aby vnitrostátní soudy tuto aktivní legitimaci výjimečně omezily, jedná-li se v souvislosti s individuálně podaným návrhem o velmi solventní investory, kteří uskutečňují transakce, u nichž nelze mít za to, že jsou určeny k pravidelnému a všeobecně rozšířenému používání, a kteří se účastní sporu pod záštitou sdružení spotřebitelů, aby mohli využít možného zproštění procesních nákladů v soudním řízení, jehož předmět má vysokou hodnotu, přičemž se vyhýbají úhradě soudních poplatků i nákladů vynaložených odpůrcem v případě nepodložených, či dokonce účelových žalob?“

21. Písemná vyjádření předložily Auge, Banco Santander, španělská vláda, jakož i Evropská komise. Řeči těchto účastníků řízení a jejich odpovědi na otázky Soudního dvora byly vyslechnuty na jednání konaném dne 8. května 2024.

IV. Analýza

22. Podstatou předběžné otázky předkládajícího soudu je, zda čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I musí být vykládán v tom smyslu, že brání vnitrostátní judikatuře, která výjimečně omezuje aktivní legitimaci sdružení spotřebitelů k zastupování individuálních zájmů určitých kategorií investorů, kteří mají postavení spotřebitelů, na základě peněžní hodnoty a povahy finančních produktů, do kterých tyto osoby investovaly. Předkládající soud se rovněž táže na relevanci skutečnosti, že v takových situacích mají sdružení spotřebitelů nárok na bezplatnou právní pomoc a že osoby, které zastupují, se vyhýbají placení soudních poplatků a povinnosti náhrady nákladů vynaložených odpůrcem.

23. Otázka položená předkládajícím soudem vychází ze dvou specifických aspektů španělského práva. Prvním je, že sdružení spotřebitelů mají aktivní legitimaci k tomu, aby bránila nejen „všeobecné zájmy spotřebitelů“, ale i „práva a zájmy svých členů“ [3]. Druhým aspektem je, že sdružení spotřebitelů mají právo na bezplatnou právní pomoc, pokud mají podané žaloby „přímou souvislost s produkty nebo službami určenými k běžnému, pravidelnému a všeobecně rozšířenému používání či spotřebě“ [4]. Pokud je sdružení v těchto případech neúspěšné, nemusí hradit náklady vynaložené odpůrcem; tyto náklady nehradí ani jednotliví členové, které toto sdružení v řízení zastupuje.

[3] – Článek 11 odst. 1 LEC. Viz bod 5 tohoto stanoviska.

[4] – Druhé dodatkové ustanovení zákona č. 1/1996. Viz bod 6 tohoto stanoviska.

24. Pochybnosti předkládajícího soudu se týkají slučitelnosti soudního výkladu, který omezuje aktivní legitimaci sdružení spotřebitelů, s čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I.

25. Předkládající soud vysvětluje, že podle jeho judikatury jsou investoři považováni za spotřebitele, pokud působí mimo oblast své podnikatelské či profesní činnosti (dále jen *investoři/spotřebitelé*)[5]. Rovněž připustil, že sdružení spotřebitelů obecně mají aktivní legitimaci k obraně investorů/spotřebitelů. Pochybuje však o tom, zda může být aktivní legitimace takových sdružení spotřebitelů, jako je Auge, v případech, kdy jednají v zastoupení individuálních zájmů svých členů, omezena na základě povahy a hodnoty uskutečněných investic, které nelze považovat za produkty určené k běžnému, pravidelnému a všeobecně rozšířenému používání či spotřebě. Předkládající soud uvádí, že s ohledem na systém bezplatné právní pomoci, který se vztahuje na sdružení spotřebitelů, by přiznání aktivní legitimace sdružením spotřebitelů za takových okolností mohlo založit procesní podvod, jehož podstatou je vyhýbání se placení soudních poplatků a povinnosti náhrady nákladů řízení.

26. Než přistoupím k posouzení otázky položené předkládajícím soudem, považuji za nutné nejprve určit ustanovení, které je ve věci v původním řízení použitelné *ratione temporis*.

a) Úvodní poznámky k ustanovení použitelnému ratione temporis

27. Směrnice MiFID I byla zrušena s účinností od 3. ledna 2017, kdy vstoupila v platnosti směrnice MiFID II[6]. Článek 74 odst. 2 směrnice MiFID II upravuje právo orgánů, které jsou v něm uvedeny, podat žalobu u soudů v zájmu spotřebitelů. Toto ustanovení je formulováno tak, že je jeho znění téměř totožné se zněním čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I. První věta čl. 74 odst. 2 směrnice MiFID II obsahuje příslovce „rovněž“, čímž upřesňuje, že právo podat žalobu, které svědčí orgánům, jež jsou v něm vyjmenovány, doplňuje právo na soudní přezkum uvedené v odstavci 1 tohoto článku.

28. Předkládající soud má za to, že ustanovení, které je ve věci v původním řízení použitelné *ratione temporis*, je čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I, neboť všechny dotčené finanční transakce byly uzavřeny v době, kdy byla použitelná tato směrnice.

29. Na jednání ve věci se Soudní dvůr dotázal Komise, zda je relevantní ustanovení upravující právo na podání žaloby ustanovením hmotněprávním či procesním, aby bylo možno určit, která směrnice je použitelná *ratione temporis*. Komise měla za to, že dotčené ustanovení je procesní povahy a že určení, zda je použitelná směrnice MiFID I, nebo směrnice MiFID II, musí být provedeno na základě okamžiku podání žaloby.

30. V tomto ohledu je třeba připomenout, že podle ustálené judikatury se má u procesních pravidel obecně za to, že jsou použitelná ke dni, kdy tato pravidla vstoupí v platnost, na rozdíl od hmotněprávních pravidel, která jsou obvykle vykládána tak, že se vztahují na situace vzniklé před jejich vstupem v platnost pouze tehdy, pokud z jejich znění, cíle nebo struktury jasně vyplývá, že jim musí být přiznán takový účinek[7].

31. Sdružení Auge na jednání tvrdilo, že svou žalobu podalo v roce 2015. Ze spisu, který má Soudní dvůr k dispozici, vyplývá, že žaloba byla podána před rokem 2017.

[5] – Výrazu investoři/spotřebitelé je věnován rozbor v následujících pasážích, viz bod 65 a násl. tohoto stanoviska.

[6] – Za podmínek stanovených v čl. 93 odst. 1 směrnice MiFID II.

[7] – Rozsudek ze dne 3. června 2021, Jumbocarry Trading (C-39/20, EU:C:2021:435, bod 28).

32. Pokud tedy žaloba sdružení Auge byla podána před vstupem směrnice MiFID II v platnost, což přísluší ověřit předkládajícímu soudu, je ustanovením použitelným *ratione temporis* čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I. Podle všeho tedy není nezbytné zjišťovat, zda čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I a čl. 74 odst. 2 směrnice MiFID II zavádějí procesní nebo hmotněprávní pravidla.

33. V každém případě, jak uvedla Komise na jednání, znění čl. 74 odst. 2 směrnice MiFID II je téměř totožné se zněním čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I, tudíž jakýkoli výklad přijatý ve vztahu k čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I platí i pro čl. 74 odst. 2 směrnice MiFID II.

34. S ohledem na výše uvedené vychází má analýza z předpokladu, že ustanovením použitelným *ratione temporis* je čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I.

b) Rozsah žaloby podané „v zájmu spotřebitelů“ podle čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I: kolektivní nebo i individuální zájem?

35. Banco Santander a španělská vláda v podstatě tvrdí, že otázka vznesená ve věci v původním řízení je záležitostí, která nespadá do působnosti unijního práva, a že Soudní dvůr nemá pravomoc na položenou předběžnou otázku odpovědět. Podle jejich názoru se čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I vztahuje pouze na právo sdružení spotřebitelů podat žalobu v *kolektivním* zájmu spotřebitelů na rozdíl od jejich *individuálního* zájmu. Podle nich se tak položená předběžná otázka týká výkladu španělského práva, které sdružením spotřebitelů přiznává aktivní legitimaci k podání žaloby za účelem hájení nejen kolektivního, ale i individuálního zájmu.

36. V rozsahu, v němž Banco Santander a španělská vláda zpochybňují pravomoc Soudního dvora, stačí uvést, že předkládající soud touto otázkou žádá o výklad ustanovení unijního práva. V tomto ohledu je nutno podotknout, že i když v rámci řízení zahajovaného na základě článku 267 SFEU přísluší výklad vnitrostátních ustanovení soudům členských států, a nikoli Soudnímu dvoru, a Soudnímu dvoru nepřísluší, aby se vyjadřoval ke slučitelnosti norem vnitrostátního práva s ustanoveními práva unijního, je naproti tomu Soudní dvůr příslušný k tomu, aby vnitrostátnímu soudu poskytl veškeré poznatky k výkladu unijního práva, které mu umožní posoudit slučitelnost norem vnitrostátního práva s unijní právní úpravou [8].

37. V projednávané věci otázka předkládajícího soudu vyžaduje, aby byl určen rozsah pojmu „zájem spotřebitelů“ v souvislosti s žalobou podanou podle čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I. Tato otázka se týká věcné působnosti tohoto ustanovení. Z toho vyplývá, že Soudní dvůr má pravomoc na tuto otázku odpovědět.

38. Pokud jde o podstatu předběžné otázky, je nutno podotknout, že čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I ukládá členským státům povinnost stanovit, že jeden nebo více orgánů uvedených v tomto ustanovení a určených vnitrostátním právem může v zájmu spotřebitelů a v souladu s vnitrostátním právem podat žalobu u soudů nebo příslušných správních orgánů, aby zajistil uplatňování vnitrostátních předpisů přijatých k provedení této směrnice. Orgány vyjmenovanými v tomto ustanovení jsou: a) orgány veřejné moci nebo jejich zástupci, b) organizace spotřebitelů s oprávněným zájmem na ochraně spotřebitelů, c) profesní organizace s oprávněným zájmem na ochraně svých členů.

[8] – V tomto smyslu viz rozsudek ze dne 8. května 2024, Asociația „Forumul Judecătorilor din România“ (Sdružení soudců a státních zástupců) (C-53/23, EU:C:2024:388, bod 14), a rozsudek ze dne 21. června 2022, Ligue des droits humains (C-817/19, EU:C:2022:491, bod 240).

39. Z důvodů, které uvedu níže, mám za to, že výraz „zájem spotřebitelů“ použitý v tomto ustanovení je dostatečně široký a ponechává členským státům prostor pro uvážení k určení přesného rozsahu tohoto zájmu, který může být kolektivní, ale i individuální.

40. Konkrétně je nutno zdůraznit, že výraz „spotřebitelů“ v čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I je vyjádřen v množném čísle (v angl. znění) (pozn. překladatele). Použití množného čísla naznačuje, že dotčená žaloba má *kolektivní* rozměr. Členské státy musí stanovit mechanismus, který jednomu nebo více orgánům uvedeným v tomto ustanovení umožní, aby měly aktivní legitimaci k hájení *velkého počtu* spotřebitelů a jejich zájmů v oblasti finančních a investičních služeb.

41. Ve zbývající části čl. 52 odst. 2 nespecifikuje přesný rozsah dotčeného zájmu spotřebitelů, resp. přesněji to, zda orgány, které mají aktivní legitimaci k podání žaloby, jsou oprávněny hájit výlučně *kolektivní zájem* spotřebitelů ve smyslu jejich obecného zájmu[9], nebo i *individuální* zájem určité konkrétní skupiny spotřebitelů.

42. Je tedy na vnitrostátním právním řádu každého členského státu, aby určil přesný rozsah žalob podle čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I z hlediska zájmu spotřebitelů, který má být podáním těchto žalob chráněn.

43. Článek 52 odst. 2 směrnice MiFID I je totiž formulován obecně a nepředstavuje úplnou harmonizaci vnitrostátních ustanovení upravujících žaloby, jež mohou být podány orgány v něm vyjmenovanými, včetně organizací spotřebitelů.

44. V tomto ohledu z bodu 2 odůvodnění směrnice MiFID I vyplývá, že tato směrnice stanoví „*stupeň harmonizace nezbytný* k tomu, aby byla investorům nabízena vysoká úroveň ochrany“[10]. Tato směrnice sice podle bodu 5 jejího odůvodnění zavádí „komplexní regulativní rámec“ v některých oblastech finančních trhů[11], ovšem prostředky k vymáhání dodržování jejích ustanovení předmětem úplné harmonizace nejsou.

45. To vyplývá ze znění čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I, který dvakrát odkazuje na vnitrostátní právo. Zaprvé vnitrostátní právo určuje, který z orgánů uvedených v tomto ustanovení může podat žalobu. Zadruhé oprávnění těchto orgánů na podání žaloby je vykonáváno „v souladu s vnitrostátním právem“. Unijní normotvůrce tudíž odkazem na vnitrostátní právo ponechal na uvážení každého členského státu, aby určil orgány, které mohou žalobu podat, jakož i model vymáhání, mechanismy nápravy, rozsah chráněného zájmu spotřebitelů a podmínky pro podávání žalob.

9 – Definice „kolektivního zájmu“ byla předmětem diskuse v akademické literatuře. Viz Boré, L., *La défense des intérêts collectifs par les associations devant les juridictions administratives et judiciaires*, LGDJ, Paříž, 1997, s. 3, který zdůrazňuje, že kolektivní zájem zahrnuje alespoň dvě osoby, aniž záleží na tom, zda se jedná o dvě osoby nebo o dvě miliardy osob, protože to je „doslovný význam tohoto slova; je jasné a jednoduché“ (*C'est un intérêt qui concerne au moins deux personnes. Qu'il en concerne deux ou deux milliards, peu importe, cela reste un intérêt collectif. Tel est le sens littéral du mot; il est clair et simple.*). Pokud jde na rozdíl od výše uvedeného o právní definici kolektivního zájmu, pak tentýž autor připouští, že tato definice je „nejasná a diskutabilní“ (*Son sens juridique, au contraire, est obscure et discuté.*). Viz Calais-Auloy, J., Temple, H. a Depincé, M., *Droit de la consommation*, 10. vyd., Paříž, Dalloz, 2020, s. 719, kde tito autoři definují kolektivní zájem jako „zájem na půli cesty mezi individuálními zájmy některých spotřebitelů a obecným zájmem všech občanů“ (*interêt qui se trouve à mi-chemin entre les intérêts individuels de quelques consommateurs et l'intérêt général de tous les citoyens*). Viz níže, bod 48 a násl. tohoto stanoviska.

10 – Kurzivou zvýraznila autorka tohoto stanoviska. Viz stanovisko generálního advokáta M. Campos Sánchez-Bordony ve věci Khorassani (C-678/15, EU:C:2017:100, poznámka pod čarou 21).

11 – Viz Daams, L., *Private enforcement im Kapitalmarktrecht – Das Verhältnis von Aufsichts- und Zivilrecht nach der MiFID II*, Verlag Dr. Kovač, Hamburk, 2021, s. 96, který odkazuje na „maximální harmonizaci v určitém odvětví“ (*bereichsspezifische Vollharmonisierung*). Bod 7 odůvodnění směrnice MiFID II uvádí, že „[j]elikož hlavním cílem a předmětem [směrnice MiFID II] je harmonizace vnitrostátních předpisů týkajících se uvedených oblastí, měla by být založena na čl. 53 odst. 1 Smlouvy o fungování Evropské unie (dále jen ‚Smlouva o fungování EU‘)“.

46. Jednotlivé kategorie orgánů vyjmenovaných v čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I, které mohou podle vnitrostátního práva podat žalobu za účelem ochrany zájmu spotřebitelů v oblasti finančních služeb, odrážejí odlišné přístupy a tradice členských států, pokud jde o primární odpovědnost za vymáhání pravidel stanovených na ochranu zájmu spotřebitelů. Toto rozlišování spočívá, obecně řečeno, v tom, zda primární odpovědnost za vymáhání nesou orgány veřejné moci (veřejnoprávní vymáhání), sdružení spotřebitelů a profesní orgány (soukromoprávní vymáhání), nebo zda se jedná o kombinaci obou výše uvedených kategorií [12]. V závislosti na volbě členských států tak mohou výlučnou či primární odpovědnost za podání žaloby v zájmu spotřebitelů za účelem zajištění uplatňování vnitrostátních předpisů přijatých k provedení směrnice MiFID I nést orgány veřejné moci nebo jejich zástupci [čl. 52 odst. 2 písm. a)] (model veřejnoprávního vymáhání) [13]. Členské státy mohou rovněž rozhodnout tak, že výlučnou či primární odpovědnost ponesou organizace spotřebitelů s oprávněným zájmem na ochraně spotřebitelů podle čl. 52 odst. 2 písm. b) nebo profesní organizace s oprávněným zájmem na ochraně svých členů podle čl. 52 odst. 2 písm. c) (model soukromoprávního vymáhání).

47. Volba modelu vymáhání má dopad na rozsah chráněného zájmu spotřebitelů. Orgány veřejné moci chrání obecný zájem. Organizace spotřebitelů rovněž chrání v první řadě obecný zájem spotřebitelů [14]. Nelze však vyloučit, že v závislosti na vnitrostátním právu mohou být sdružení spotřebitelů oprávněna podat žalobu i k hájení individuálního zájmu [15]. Hájení individuálního zájmu spotřebitelů (v oblasti finančních a investičních služeb) je podle všeho obzvlášť relevantní, pokud jde o možnost vymáhání uvedenou v čl. 52 odst. 2 písm. c) směrnice MiFID I, neboť toto ustanovení odkazuje na „profesní organizace s oprávněným zájmem na *ochraně svých členů*“ [16].

48. V širším kontextu je důležité zohlednit skutečnost, že v době přijetí směrnice MiFID I (v roce 2004) byl stupeň harmonizace prostředků nápravy v Evropské unii, pokud jde o ochranu zájmů spotřebitelů obecně, *extrémně nízký* [17].

[12] – Viz obecně Cafaggi, F. a Micklitz, H. W., *New Frontiers of Consumer Protection: The Interplay between Private and Public Enforcement*, Intersentia, Antverpy, 2009; Fairgrieve, D. a Lein, E., *Extraterritoriality and Collective Redress*, Oxford University Press, Oxford, 2012; Hodges, C., *The Reform of Class and Representative Actions in European Legal Systems: A New Framework for Collective Redress in Europe*, Hart, Oxford, 2008, s. 15 a násl.

[13] – Právem podat žalobu podle čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I není dotčena pravomoc příslušných orgánů vyžadovat ukončení jakéhokoli jednání, které je v rozporu s předpisy přijatými k provedení směrnice MiFID I, podle čl. 50 odst. 2 písm. e) této směrnice, ani pravomoc ukládat správní sankce v souladu s článkem 51 směrnice MiFID I.

[14] – Viz Hodges, C., *The Reform of Class and Representative Actions in European Legal Systems*, *op. cit.* poznámka pod čarou 12, s. 15, kde autor zdůrazňuje, že „záležitost, ohledně níž může soukromý subjekt, sdružení spotřebitelů, podat žalobu, se tradičně omezuje na zdržovací žalobu podanou za účelem ochrany obecného zájmu spotřebitelů, nikoli za účelem uplatňování individuálních zájmů nebo ztrát“.

[15] – Tak tomu je podle všeho ve španělském právním řádu, jak jej předestírá předkládající soud. Francouzské spotřebitelské právo rovněž obsahuje příklady žalob týkajících se *individuálních zájmů* určité skupiny spotřebitelů. Jedním takový příkladem je *action de groupe simplifiée* (zjednodušená hromadná žaloba) upravená v článku L623-14 code de la consommation (spotřebitelský zákon). Tato žaloba umožňuje sdružením spotřebitelů podání žaloby v případě, kdy je známa totožnost a počet spotřebitelů a spotřebitelé utrpěli stejnou škodu. Jiným příkladem je *action en représentation conjointe* (žaloba se společným zastupováním) upravená v článku L622-1 spotřebitelského zákona. Toto ustanovení přiznává kterémukoli sdružení spotřebitelů, jehož aktivní legitimace k zastupování je uznávána na celostátní úrovni, právo žalovat na náhradu škody, pokud *několik konkrétně určených spotřebitelů* utrpělo osobní újmu, která má společný původ v jednání jedné a téže osoby, pokud je toto sdružení k takovému postupu zmocněno alespoň dvěma z dotčených spotřebitelů. Akademická literatura poukazuje na specifickou povahu této žaloby původem z Francie v tom smyslu, že je oddělena od kolektivních zájmů spotřebitelů a jejím účelem je hájit *souhrn individuálních zájmů*; viz Poillot, E., „L'action des associations en représentation conjointe“, in Sauphanor-Brouillaud, N. *et al.*, *Les Contrats de Consommation. Règles Communes, Traité de Droit Civil sous la direction de Jacques Ghestin*, LGDJ, 2011, s. 1075 (kurzivou zvýraznila autorka tohoto stanoviska).

[16] – Kurzivou zvýraznila autorka tohoto stanoviska. Ve Francii přiznává článek L452-2 code monétaire et financier (měnový a finanční zákoník) určeným sdružením investorů aktivní legitimaci k podání žaloby na náhradu škody, pokud jsou k tomu zmocněna alespoň dvěma dotčenými investory, jménem těchto investorů, za situace, kdy několik konkrétně určených investorů utrpělo osobní újmu, která má společný původ v jednání jedné a téže osoby.

[17] – Viz Hodges, C. a Voet, S., *Delivering Collective Redress: New Technologies*, Oxford, Hart, 2018, s. 12, kteří uvádějí, že „Evropa se řadu let potýkala s přijetím jednoznačného postoje ke kolektivním prostředkům nápravy a vytvoření soudržného právního rámce“. Viz též Mullenix, L. S., „For the Defense: 28 Shades of European Class Actions“, in Uzelac, A. a Voet, S. (eds), *Class Actions in Europe, Holy Grail or Wrong Trail*?, Springer, 2021, s. 43 až 69.

49. Pouze v několika oblastech relevantních pro ochranu spotřebitelů byl zakotven mechanismus zdržovací žaloby na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů, aniž byly stávající mechanismy nápravy, jejichž účelem je ochrana spotřebitele, zrušeny.

50. Nejdůležitějším z těchto ustanovení, které je stále v platnosti, je čl. 7 odst. 2 směrnice 93/13/EHS [18]. Mechanismus zakotvený v tomto ustanovení umožňuje členským státům zavést přezkum zneužívajících ujednání obsažených ve vzorových smlouvách prostřednictvím žalob na zdržení se jednání podávaných ve veřejném zájmu sdruženími na ochranu spotřebitelů [19].

51. Směrnice 98/27/ES [20] přinesla sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se žalob na zdržení se jednání, kterými jsou chráněny kolektivní zájmy spotřebitelů v působnosti směrnic uvedených v její příloze [21]. Podle bodu 2 odůvodnění směrnice 98/27 musí být „kolektivní zájmy" spotřebitelů chápány jako „zájmy, u kterých se nejedná pouze o nahromadění zájmů jednotlivců, kterým byla protiprávním jednáním způsobena újma".

52. Směrnice 98/27 nezahrnula do své přílohy odkaz na předchůdce směrnice MiFID I, a sice směrnici 93/22/EHS [22]. To byl podle všeho správný přístup, neboť směrnice 93/22 usilovala pouze o harmonizaci požadavků na investiční podniky, pokud jde o počáteční povolení a provoz, a nebyla nijak významně relevantní, pokud jde o ochranu spotřebitelů působících v oblasti finančních a investičních služeb [23].

53. Když vstoupila v platnost směrnice MiFID I, a navzdory odkazu na „zájem spotřebitelů" v čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I, nedošlo ke změně přílohy směrnice 98/27. Ani směrnice 2009/22/ES o žalobách na zdržení se jednání v oblasti ochrany zájmů spotřebitelů [24] do své přílohy směrnici MiFID I nezahrnula. Nezahrnutí směrnice MiFID I do oblasti působnosti směrnice 2009/22 je další známkou toho, že harmonizace mechanismů nápravy určených k ochraně zájmů spotřebitelů v oblasti působnosti směrnice MiFID I byla a i nadále zůstává nízká.

54. Směrnice (EU) 2020/1828 o zástupných žalobách na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů [25] přinesla první podstatnější harmonizaci prostředků kolektivní nápravy na úrovni Evropské unie [26], jelikož se vztahuje na opatření na zdržení se jednání i na opatření ke zjednání nápravy. Tato směrnice definuje „kolektivní zájmy spotřebitelů" jako „obecný zájem spotřebitelů, a zejména pokud jde o opatření ke zjednání nápravy, zájmy určité skupiny spotřebitelů" [27].

18 – Směrnice Rady ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách (Úř. věst. 1993, L 95, s. 29, Zvl. vyd. 15/02, s. 288, oprava Úř. věst. 2016, L 303, s. 29).

19 – V tomto smyslu viz rozsudek ze dne 4. července 2024, Caixabank a další (Přezkum transparentnosti u hromadných žalob) (C-450/22, EU:C:2024:577, bod 26 a citovaná judikatura).

20 – Směrnice Evropského parlamentu a Rady ze dne 19. května 1998 o žalobách na zdržení se jednání v oblasti ochrany zájmů spotřebitelů (Úř. věst. 1998, L 166, s. 51; Zvl. vyd. 15/04, s. 43).

21 – Pokud jde o kritický názor, viz Hodges, C., *The Reform of Class and Representative Actions in European Legal Systems*, *op. cit.* poznámka pod čarou 12, s. 10, který uvádí, že „je chybou myslet si, že unijní opatření, konkrétně směrnice 98/27 o žalobách na zdržení se jednání, harmonizují nějakou podstatnější část stávajících vnitrostátních mechanismů kolektivní ochrany práv. Dokonce je možno říci, že tato směrnice celkový postoj ve výsledku spíše znejasňuje, než aby jej harmonizovala či zjednodušovala".

22 – Směrnice Rady ze dne 10. května 1993 o investičních službách v oblasti cenných papírů (Úř. věst. 1993, L 141, s. 27; Zvl. vyd. 06/02, s. 43).

23 – Viz bod 2 odůvodnění směrnice MiFID I.

24 – Směrnice Evropského parlamentu a Rady ze dne 23. dubna 2009 (Úř. věst. 2009, L 110, s. 30).

25 – Směrnice Evropského parlamentu a Rady ze dne 25. listopadu 2020 o zástupných žalobách na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů a o zrušení směrnice 2009/22 (Úř. věst. 2020, L 409, s. 1).

26 – Viz Kodek, G., „Representative Actions – a Judge's View", Praefatio, *Lex & Forum*, sv. 1, 2024, s. 1, který zdůrazňuje, že směrnice 2020/1828 „odráží skeptický a vskutku restriktivní přístup, který byl typický i pro předchozí unijní iniciativy".

27 – Článek 3 bod 3 směrnice 2020/1828.

55. Oblast působnosti směrnice 2020/1828 je obzvláště široká. Jejím cílem je dosáhnout vysoké úrovně ochrany spotřebitele v mnoha oblastech zahrnujících zájmy spotřebitelů, včetně finančních služeb [28]. Její příloha zahrnuje zejména články 23 až 29 směrnice MiFID II, které obsahují ustanovení, jejichž cílem je zajistit ochranu investorů.

56. Z některých bodů odůvodnění směrnice 2020/1828 je patrná rozmanitost mechanismů nápravy existujících v době jejího přijetí, jejichž účelem je ochrana individuálních i kolektivních zájmů spotřebitelů, a to i v oblasti finančních služeb. Konkrétně bod 13 odůvodnění uvádí, že vysoká úroveň ochrany spotřebitele vyžaduje, aby se „[tato] směrnice vztahovala kromě obecného spotřebitelského práva i na oblasti, jako jsou […] finanční služby", a že „vzhledem k větší poptávce spotřebitelů po finančních a investičních službách [je] důležité zlepšit vymáhání spotřebitelského práva v těchto oblastech". Bod 11 odůvodnění směrnice 2020/1828 uvádí, že tato směrnice „by neměla nahrazovat *stávající vnitrostátní procesní mechanismy* pro ochranu *kolektivních nebo individuálních* zájmů spotřebitelů" [29]. A konečně bod 48 odůvodnění uvádí, že „[č]lenské státy by měly stanovit pravidla pro koordinaci mezi zástupnými žalobami, individuálními žalobami podanými spotřebiteli a *jakýmikoli dalšími žalobami na ochranu individuálních a kolektivních zájmů spotřebitelů* podle práva Unie a vnitrostátního práva" [30].

57. Ze všeho výše uvedeného vyplývá, že rozsah pojmu „zájem spotřebitelů" ve smyslu čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I je nutno vykládat extenzivně, tedy umožnit členským státům upravit žaloby, jejichž účelem je hájení kolektivního, ale i individuálního zájmu spotřebitelů v závislosti na vnitrostátních tradicích, které se mohou značně lišit.

58. Pokud se tedy členské státy rozhodnou přiznat sdružením spotřebitelů aktivní legitimaci k podání žaloby podle čl. 52 odst. 2 písm. b) směrnice MiFID I, mohou dle svého uvážení omezit takovou žalobu na hájení kolektivních zájmů spotřebitelů. Prostor pro uvážení, který je jim přiznán, jim však rovněž umožňuje, jako je tomu právě v případě Španělska, přiznat aktivní legitimaci sdružením spotřebitelů k hájení nejen kolektivního a všeobecného zájmu spotřebitelů, ale i individuálních zájmů jejich členů.

59. Jak ovšem vysvětlím v následující části, prostor pro uvážení ponechaný členským státům, pokud jde o určení rozsahu žaloby v tomto ohledu, má své meze.

c) Meze prostoru pro uvážení členských států při provádění čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I

60. Článek 52 odst. 2 směrnice MiFID I vyžaduje, aby členské státy stanovily, že jeden nebo více orgánů v něm uvedených může v zájmu spotřebitelů a „v souladu s vnitrostátním právem" podat žalobu, aby zajistily uplatňování vnitrostátních předpisů přijatých k provedení této směrnice. Pokud ovšem členské státy využijí prostor pro uvážení, který jim přiznává čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I, musí jej využít, jak v podstatě uvedla Komise, v mezích stanovených tímto ustanovením. Přesněji řečeno, příslušná právní úprava ve vnitrostátním právu nesmí ohrozit užitečný účinek uvedeného ustanovení s ohledem na cíle této směrnice [31].

[28] – Viz bod 13 odůvodnění směrnice 2020/1828, který uvádí, že „[z]ejména je vzhledem k větší poptávce spotřebitelů po finančních a investičních službách důležité zlepšit vymáhání spotřebitelského práva v těchto oblastech".

[29] – Kurzivou zvýraznila autorka tohoto stanoviska. Viz též bod 15 odůvodnění, který uvádí, že směrnicí 2020/1828 by „neměly být dotčeny právní akty uvedené v příloze I, a proto by neměla […] nahrazovat jakékoli donucovací mechanismy, které tyto právní akty případně obsahují".

[30] – Kurzivou zvýraznila autorka tohoto stanoviska.

[31] – V tomto smyslu viz rozsudek ze dne 11. ledna 2024, G (Poplatky za předčasné ukončení smlouvy) (C-371/22, EU:C:2024:21, bod 50 a citovaná judikatura).

61. Pokud jde konkrétně o věcnou působnost žaloby podle čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I, vyplývá z tohoto ustanovení, že se vztahuje na správné uplatňování vnitrostátních ustanovení provádějících tuto směrnici v zájmu spotřebitelů, *aniž jsou vyloučeni investoři, kteří jsou považováni za spotřebitele* [32].

62. Pojem „spotřebitel“ není v čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I ani v žádném jiném ustanovení této směrnice definován. Naproti tomu článek 4 směrnice MiFID I definuje pojem „klient“ a obě kategorie klientů (neprofesionální a profesionální) [33].

63. Jak se správně uvádí v akademické literatuře, v unijním právu neexistuje jednotná definice pojmu „spotřebitel“ [34]. Každá směrnice vymezuje oblast své působnosti a každá obsahuje vlastní definici „spotřebitele“, která je pro daný akt relevantní. Směrnice MiFID I však pojem „spotřebitel“ nedefinuje. Zajištění dodržování cílů sledovaných normotvůrcem Evropské unie v oblasti smluv uzavíraných spotřebiteli, jakož i soudržnost unijního práva proto vyžadují, aby byla zohledněna zejména definice „spotřebitele“ uvedená v jiných předpisech unijního práva [35]. Právní nástroje relevantní pro ochranu zájmů spotřebitelů v době přijetí směrnice MiFID I [36] poukazují na sbližování některých základních prvků definice pojmu „spotřebitel“ [37]. Spotřebitel je fyzická osoba, která jedná mimo rámec jakékoli obchodní nebo profesionální činnosti či účelu a nezávisle na nich, výhradně za účelem uspokojení vlastních individuálních potřeb ve smyslu soukromé spotřeby.

64. Toto pojetí pojmu „spotřebitel“, založené na kritériu fyzické osoby, která jedná mimo rámec své obchodní činnosti nebo povolání, má *objektivní* povahu [38]. Z článku 52 odst. 2 směrnice MiFID I nikterak nevyplývá, že pro účely kvalifikace investora jako „spotřebitele“ ve smyslu tohoto ustanovení je relevantní zohlednění finanční situace této osoby v okamžiku, kdy dotčenou investici uskutečnila, a povahy a hodnoty finančních nástrojů, do nichž investovala.

[32] – Legislativní historie čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I dokládá, že normotvůrce zamýšlel přiznat žalobě, která je v tomto ustanovení zmíněna, široký rozsah. Článek 48 odst. 2 návrhu směrnice Evropského parlamentu a Rady o investičních službách a regulovaných trzích a o změně směrnice Rady 85/611/EHS, směrnice Rady 93/6/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/12/ES (COM/2002/625 final) obsahoval úvodní větu „pokud jde o opravný prostředek uvedený v odstavci 1“. Založil tak přímou spojitost mezi právem některého z orgánů v něm vyjmenovaných na podání žaloby a právem podat opravný prostředek k soudu proti jakémukoli rozhodnutí přijatému na základě právních a správních předpisů, jak bylo uvedeno v čl. 48 odst. 1 tohoto návrhu. Tato úvodní věta byla v konečném znění předpisu vynechána.

[33] – „Klient“ je definován jako „jakákoli fyzická nebo právnická osoba, které investiční podnik poskytuje investiční nebo doplňkové služby“. „Profesionálním klientem“ se rozumí klient, který splňuje kritéria stanovená v příloze II, zatímco „neprofesionální klient“ je definován negativně jako klient, který není profesionálním klientem.

[34] – Stuyck, J., „La notion de consommateur en droit de l’Union européenne“, in Combet, M., *Le droit européen de la consommation au XXIe siècle, État des lieux et perspectives*, Bruylant, 2022, s. 25.

[35] – V tomto smyslu viz rozsudek ze dne 2. května 2019, Pillar Securitisation (C-694/17, EU:C:2019:345, bod 34 a citovaná judikatura).

[36] – Viz směrnice uvedené v příloze I směrnice 2009/22, které stanoví pravidla na ochranu zájmů spotřebitelů. Zvláště relevantní jsou podle všeho směrnice 93/13 a směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/65/ES ze dne 23. září 2002 o uvádění finančních služeb pro spotřebitele na trh na dálku a o změně směrnice Rady 90/619/EHS a směrnic 97/7/ES a 98/27/ES (Úř. věst. 2002, L 271, s. 16; Zvl. vyd. 06/04, s. 321).

[37] – Viz Riassetto, I., „L’investisseur-consommateur à la croisée du droit financier et du droit de la consommation. The investor-consumer at the crossroads of financial and consumer law“, *European Journal of Consumer Law – Revue Européenne du Droit de la Consommation*, sv. 2, 2023, s. 373.

[38] – Pokud jde o objektivní chápání pojmu „spotřebitel“, viz rozsudky ze dne 4. července 2024, Caixabank a další (Přezkum transparentnosti u hromadných žalob) (C-450/22, EU:C:2024:577, bod 49 a citovaná judikatura), jakož i ze dne 3. října 2019, Petruchová (C-208/18, EU:C:2019:825, bod 55). Viz Poillot, E., „Clients et consommateurs en droit bancaire et financier: entre protection subjective et protection objective de la partie faible en droit européen“, *Hors-série Banque & Droit*, únor 2023, s. 10, na s. 13; Prorok, J., „La distinction entre consommateur et investisseur. Commentaire CJUE, 4e chambre, 2 avril 2020, aff. C 500/18, AU c/Reliantco Investments et Reliantco Investments Limassol Sucursala Bucureşti“, *Banque & Droit*, květen–červen 2020, s. 48, na s. 49.

65. Z odkazu na „zájem spotřebitelů“ v čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I vyplývá, že investoři, kteří mohou být považováni za spotřebitele, mají dvojí „funkci“, a sice jsou spotřebitelem i investorem. Článek 53 směrnice MiFID I tento dvojí status potvrzuje. Jak je uvedeno v nadpisu tohoto ustanovení, toto ustanovení upravuje mimosoudní mechanismy pro stížnosti investorů. Toto ustanovení stanoví, že členské státy mají podporovat zavedení účinných postupů vyřizování stížností a zjednávání nápravy pro mimosoudní řešení „spotřebitelských sporů v souvislosti s investičními a doplňkovými službami“. Z tohoto ustanovení vyplývá, že existují *investorské spory*, které lze považovat za *spory spotřebitelské* [39].

66. Dvojí postavení investora/spotřebitele potvrzuje i směrnice MiFID II, která v bodech odůvodnění odkazuje na cíl *ochrany investorů a spotřebitelů* [40].

67. Ve prospěch tohoto dvojího postavení hovoří rovněž směrnice 2020/1828. Bod 14 odůvodnění uvádí, že se tato směrnice vztahuje na porušování ustanovení práva Unie uvedených v příloze I, včetně směrnice MiFID II, *pokud tato ustanovení chrání zájmy spotřebitelů* „bez ohledu na to, zda jsou označováni jako *spotřebitelé*, […] *zákazníci, retailoví investoři, neprofesionální zákazníci*, […] nebo jinak“ (kurzivou zvýraznila autorka tohoto stanoviska).

68. Z výše uvedeného vyplývá, že v kontextu čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I pojmy „investor“ a „spotřebitel“ koexistují a tvoří *složený pojem* [41] *investor/spotřebitel*.

69. Tato koexistence není spjata s žádným limitem finančních prostředků ani hodnotou finančních nástrojů, pokud jde o právo na podání žaloby zakotvené v čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I. Pro účely tohoto ustanovení tak způsob, jakým se spotřebitel chová jako investor, a zejména částka, kterou investoval, či složitost nebo hodnota dotčených nástrojů neodnímají této osobě v rozsahu, v jakém jedná mimo rámec svého povolání, postavení spotřebitele [42].

70. Z výše uvedeného logicky vyplývá, že tyto faktory nesmí být relevantní pro určení aktivní legitimace orgánů uvedených v tomto ustanovení k podání žaloby v zájmu investorů/spotřebitelů. Jinými slovy, aktivní legitimaci podle čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I nelze *oddělit* od postavení investorů jako spotřebitelů.

71. Vyloučení práva na podání žaloby přiznaného těmto orgánům, a zejména sdružením spotřebitelů, ve vztahu k určitým investorům, kteří mají postavení spotřebitele, by toto jejich postavení nepřímo *oslabilo*, i když ve skutečnosti není spojeno s žádnými omezeními ani výhradami. Vyloučení tohoto práva by navíc ohrozilo *užitečný účinek* čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I, který spočívá v zakotvení práva podat žalobu v zájmu všech investorů/spotřebitelů, bez rozlišování jednotlivých úrovní tohoto práva v závislosti na objemu nebo povaze investice. V tomto ohledu je nutno rovněž zohlednit skutečnost, že cílem směrnice MiFID I je podle bodů 2 a 31 jejího odůvodnění poskytnout investorům vysokou úroveň ochrany.

[39] – Podle směrnice MiFID II je příslušným ustanovením o mimosoudních mechanismech článek 75, přičemž jeho nadpis výslovně odkazuje na „stížnosti spotřebitelů“.

[40] – Viz body 77, 156 a 166 odůvodnění směrnice MiFID II.

[41] – Riassetto, I., „L'investisseur-consommateur à la croisée du droit financier et du droit de la consommation. The investor-consumer at the crossroads of financial and consumer law“, *op. cit.* poznámka pod čarou 37, s. 369 až 386; Riassetto, I., „Prestations de services d'investissement et clauses abusives“, in Henry, X. (dir.), *Des contrats civils et commerciaux aux contrats de consommation, Mélanges en l'honneur du Doyen Bernard Gross*, Presses Universitaires de Nancy, 2009, s. 273. Viz též Poillot, E., „Clients et consommateurs en droit bancaire et financier: entre protection subjective et protection objective de la partie faible en droit européen“, *op. cit.* poznámka pod čarou 38, s. 15, který zdůrazňuje, že koexistence a propojení těchto dvou systémů ochrany mají svůj původ v článku 12 SFEU.

[42] – Obdobně viz rozsudky ze dne 3. října 2019, Petruchová (C-208/18, EU:C:2019:825, bod 42), a ze dne 2. dubna 2020, Reliantco Investment a Reliantco Investment Limassol Sucursala Bucureşti (C-500/18, EU:C:2020:264, bod 53).

72. V tomto případě je nesporné, že španělské právo přiznává sdružením spotřebitelů aktivní legitimaci k tomu, aby zastupovala práva a zájmy svých členů, jakož i všeobecné zájmy spotřebitelů. Předkládající soud uvádí, že fyzické osoby dotčené ve věci v původním řízení jsou spotřebitelé a jejich postavení jakožto spotřebitelů je prokázáno. Soud navíc uvedl, že sdružením spotřebitelů obecně přiznává aktivní legitimaci k hájení jejich členů ve sporném řízení, na které se vztahuje směrnice MiFID I. Má nicméně za to, že tato aktivní legitimace sdružení spotřebitelů by měla být omezena, pokud zastupují zájmy spotřebitelů, kteří investovali do složitých finančních produktů.

73. Z důvodů uvedených v bodech 69 až 71 výše by však takový soudní výklad, který omezuje aktivní legitimaci těchto sdružení na základě hodnoty či povahy finančního produktu, mohl ohrozit *užitečný účinek* čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I.

74. Z výše uvedeného vyplývá, že členské státy sice mají při provádění čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I prostor pro uvážení, když rozhodují o tom, zda sdružením spotřebitelů přiznají aktivní legitimaci k hájení kolektivního zájmu spotřebitelů nebo i individuálního zájmu svých členů, avšak tato aktivní legitimace je spjata s postavením těchto investorů jako spotřebitelů. Druh produktu nebo výše investice učiněné dotčenými investory/spotřebiteli není v tomto ohledu rozhodná.

d) Aktivní legitimace a zneužití řízení s ohledem na použitelný režim bezplatné právní pomoci

75. Předkládající soud uvedl, že podle španělského práva mají sdružení spotřebitelů právo na bezplatnou právní pomoc ve sporech, které mají „přímou souvislost s produkty nebo službami určenými k běžnému, pravidelnému a všeobecně rozšířenému používání či spotřebě“. To podle použitelného vnitrostátního práva[43] znamená, že pokud je sdružení spotřebitelů ve sporu neúspěšné, není povinno hradit náklady vynaložené jeho odpůrcem. Kromě toho nejsou sdružení spotřebitelů povinna platit ani soudní poplatky spojené s podáním žaloby.

76. Předkládající soud má za to, že v situacích, kdy sdružení spotřebitelů podá žalobu, která nemá „přímou souvislost s produkty nebo službami určenými k běžnému, pravidelnému a všeobecně rozšířenému používání či spotřebě“, jako jsou například složité finanční produkty, které spadají do oblasti působnosti směrnice MiFID I, vzniká riziko využití této aktivní legitimace podvodným nebo zneužívajícím způsobem. Toto zneužití spočívá v tom, že sdružení spotřebitelů neoprávněně těží z „privilegovaného“ systému bezplatné právní pomoci.

77. V tomto ohledu je třeba zaprvé uvést, že je na předkládajícím soudu, aby vyložil podmínky stanovené vnitrostátním právem, při jejichž splnění vzniká sdružení spotřebitelů právo na bezplatnou právní pomoc. Vnitrostátnímu soudu konkrétně přísluší určit, zda by složité finanční produkty vysoké hodnoty měly být kvalifikovány jako „produkty nebo služby určené k běžnému, pravidelnému a všeobecně rozšířenému používání či spotřebě“, nebo zda by do této kategorie spadat neměly. Je rovněž úkolem vnitrostátního soudu, aby určil důsledky kvalifikace těchto produktů ve vztahu k použitelnosti vnitrostátního režimu bezplatné právní pomoci.

78. Zadruhé je třeba jasně odlišit aktivní legitimaci sdružení spotřebitelů v kontextu směrnice MiFID I od otázky bezplatné právní pomoci nebo případného zneužití řízení.

[43] – Viz bod 7 tohoto stanoviska.

79. V tomto stanovisku se sice kloním k názoru, že aktivní legitimace sdružení spotřebitelů podle čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I nesmí být omezena na základě hodnoty nebo povahy dotčených finančních produktů, avšak není tím dotčeno posouzení toho, zda nemůže být na základě takového kritéria omezena bezplatná právní pomoc poskytovaná těmto sdružením.

80. V tomto ohledu je nutno podotknout, že čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I (ani žádný jiný unijní právní předpis použitelný v rozhodné době) neobsahuje žádné ustanovení upravující bezplatnou právní pomoc orgánům, které mají aktivní legitimaci k podání žaloby. Z toho vyplývá, že při neexistenci unijní právní úpravy, pokud jde o přiznání bezplatné právní pomoci sdružením spotřebitelů, když podávají žalobu v zájmu spotřebitelů v kontextu čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I, je na vnitrostátním právním řádu každého členského státu, aby na základě zásady procesní autonomie taková pravidla stanovil, avšak za podmínky, že nejsou méně příznivá než pravidla upravující podobné situace podléhající vnitrostátnímu právu (zásada rovnocennosti) a v praxi neznemožňují nebo nadměrně neztěžují výkon práv přiznaných unijním právem (zásada efektivity) [44].

81. Pokud jde o zásadu rovnocennosti, je nutno uvést, že Soudní dvůr nemá k dispozici žádné důkazy, které by byly s to vyvolat pochybnosti ohledně souladu procesních pravidel dotčených ve věci v původním řízení s touto zásadou.

82. S výhradou ověření, která musí provést předkládající soud, z druhého dodatkového ustanovení zákona č. 1/1996 vyplývá, že pravidlo, podle kterého mají sdružení spotřebitelů právo na bezplatnou právní pomoc ve sporech, které mají přímou souvislost s produkty nebo službami určenými k běžnému, pravidelnému a všeobecně rozšířenému používání či spotřebě, se použije na všechny relevantní žaloby bez ohledu na to, zda jsou založeny na unijním nebo na vnitrostátním právu.

83. Ohledně zásady efektivity je třeba připomenout, že Soudní dvůr již rozhodl, že každý případ, v němž vyvstává otázka, zda vnitrostátní procesní ustanovení znemožňuje nebo nadměrně ztěžuje použití unijního práva, musí být analyzován s přihlédnutím k úloze tohoto ustanovení v řízení jako celku, jakož i jeho průběhu a zvláštnostem u různých vnitrostátních soudních orgánů. Z tohoto hlediska je třeba případně zohlednit základní zásady vnitrostátního právního systému, jako například ochranu práva na procesní obranu, zásadu právní jistoty a řádný průběh řízení [45].

84. Navíc platí, že vnitrostátní pravidla omezující přístup k bezplatné právní pomoci mohou mít dopad na právo na přístup k soudu a na zásadu účinné soudní ochrany, která je zakotvena v článku 47 Listiny základních práv Evropské unie [46]. Podle tohoto práva je právní pomoc poskytnuta všem, kdo nemají dostatečné prostředky, pokud je to nezbytné k zajištění účinného přístupu ke spravedlnosti [47].

[44] – V tomto smyslu viz rozsudek ze dne 20. září 2018, EOS KSI Slovensko (C-448/17, EU:C:2018:745, bod 36).

[45] – Rozsudek ze dne 27. února 2014, Pohotovosť (C-470/12, EU:C:2014:101, bod 51).

[46] – V tomto smyslu viz rozsudek ze dne 22. prosince 2010, DEB (C-279/09, EU:C:2010:811, body 29 až 31).

[47] – V tomto smyslu viz rozsudek ze dne 27. února 2014, Pohotovosť (C-470/12, EU:C:2014:101, bod 53).

85. S výhradou ověření předkládajícím soudem lze v projednávané věci podle všeho uvést, že výhoda spočívající v poskytnutí bezplatné právní pomoci sdružením spotřebitelů nezávisí na finanční situaci sdružení, ale výlučně na povaze produktů nebo služeb, kterých se sporné řízení týká. Rovněž lze konstatovat, že účinkem použitelného vnitrostátního práva je neuplatnění zásady „kdo prohrál, platí“ ku prospěchu sdružení spotřebitelů [48].

86. Pokud jde o rozsah, v jakém vnitrostátní právo zavádí režim příznivě nakloněný sdružení spotřebitelů a odchyluje se od zásady „kdo prohrál, platí“, lze podle všeho říci, že kritéria pro využití tohoto režimu stanovená vnitrostátním právem, která se týkají povahy produktu, jak je vykládají vnitrostátní soudy, nemohou ohrozit zásadu efektivity [49].

87. Vzhledem k tomu, že čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I znovu potvrzuje právo na účinný opravný prostředek zakotvené v článku 47 Listiny [50], je nutno konstatovat, že dotčený vnitrostátní režim umožňuje poskytnutí bezplatné právní pomoci sdružením spotřebitelů, aniž vyžaduje důkaz o tom, že tato sdružení nemají dostatek prostředků. Za těchto okolností nemůže tento zvláštní režim bezplatné právní pomoci podle všeho ovlivnit právo na účinný opravný prostředek na straně sdružení spotřebitelů.

88. Je rovněž nutno dodat, že kritéria stanovená vnitrostátním právem pro to, aby mohla sdružení spotřebitelů využít zvláštního režimu bezplatné právní pomoci, nemají, jak uvedla španělská vláda na jednání a s výhradou ověření předkládajícím soudem, vliv na právo individuálních investorů, kteří mají postavení spotřebitelů, podat individuální žalobu a žádat o přiznání bezplatné právní pomoci, pokud nemají dostatečné prostředky, a to v souladu s příslušnými ustanoveními vnitrostátního práva.

89. Je rovněž úkolem vnitrostátního soudu, aby uplatnil vnitrostátní právní předpisy, jejichž účelem je postih zneužívání soudních sporů a neodůvodněných žalob [51].

90. Je však nutné zdůraznit, že pouhá skutečnost, že sdružení spotřebitelů podá žalobu jménem investorů/spotřebitelů, kteří mají značné finanční prostředky a investovali do složitých produktů, nepředstavuje *sama o sobě* zneužití řízení, které by sdružení spotřebitelů zbavilo jeho aktivní legitimace.

91. Jakýkoli jiný výklad by podle mé výše provedené analýzy [52] ohrozil *užitečný účinek* čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I.

[48] – K otázce financování sdružení spotřebitelů v kontextu kolektivních prostředků nápravy, viz Hodges, C., *The Reform of Class and Representative Actions in European Legal Systems*, *op. cit.* poznámka pod čarou 12, na s. 234, který zdůrazňuje, že „více či méně rozsáhlá výjimka z pravidla ‚kdo prohrál, platí‘ uplatňovaná na nevládní organizace je sice teoreticky možná, ale […] postrádá jakýkoli morální základ“. Lze podotknout, že směrnice 2020/1828 potvrzuje „zásadu ‚kdo prohrál, platí‘ “ v zástupných žalobách na vydání opatření ke zjednání nápravy. Podle článku 12 této směrnice „[č]lenské státy zajistí, aby strana, která měla v řízení o zástupné žalobě na vydání opatření ke zjednání nápravy neúspěch, měla povinnost nahradit náklady řízení vzniklé úspěšné straně, a to v souladu podmínkami a výjimkami stanovenými vnitrostátním právem platným obecně pro soudní řízení“.

[49] – V tomto smyslu viz rozsudek ze dne 27. února 2014, Pohotovosť (C-470/12, EU:C:2014:101, bod 54).

[50] – V tomto smyslu viz rozsudek ze dne 13. září 2018, UBS Europe a další (C-358/16, EU:C:2018:715, bod 57).

[51] – Podotýkám, že směrnice 2020/1828 ponechává řešení problému zneužívání soudních sporů na členských státech. Bod 39 odůvodnění této směrnice uvádí, že „[č]lenské státy by v zájmu zamezení zneužívání soudních sporů měly přijmout nová pravidla nebo uplatnit stávající pravidla podle vnitrostátního práva, jež soudu nebo správnímu orgánu umožní rozhodnout o zamítnutí zjevně neopodstatněných případů, jakmile soud nebo správní orgán obdrží nezbytné informace odůvodňující toto rozhodnutí“.

[52] – Bod 71 tohoto stanoviska.

92. S ohledem na vše výše uvedené musí být čl. 52 odst. 2 směrnice MiFID I vykládán v tom smyslu, že brání vnitrostátní judikatuře, která výjimečně omezuje aktivní legitimaci sdružení spotřebitelů k zastupování individuálních zájmů určitých kategorií investorů, kteří mají postavení spotřebitelů, na základě hodnoty a povahy finančních produktů, do kterých tyto osoby investovaly. Tím není dotčena otázka, zda mohou být na základě takových kritérií omezeny bezplatná právní pomoc a s tím související osvobození od povinnosti platit soudní poplatky a hradit náklady řízení vynaložené odpůrcem.

V. Závěry

93. Navrhuji, aby Soudní dvůr odpověděl na předběžnou otázku položenou Tribunal Supremo (Nejvyšší soud, Španělsko) následovně:

„Článek 52 odst. 2 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/39/ES ze dne 21. dubna 2004 o trzích finančních nástrojů, o změně směrnice Rady 85/611/EHS a 93/6/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/12/ES a o zrušení směrnice Rady 93/22/EHS

musí být vykládán v tom smyslu, že brání vnitrostátní judikatuře, která výjimečně omezuje aktivní legitimaci sdružení spotřebitelů k zastupování individuálních zájmů určitých kategorií investorů, kteří mají postavení spotřebitelů, na základě hodnoty a povahy finančních produktů, do kterých tyto osoby investovaly. Tím není dotčena otázka, zda mohou být na základě takových kritérií omezeny bezplatná právní pomoc a s tím související osvobození od povinnosti platit soudní poplatky a hradit náklady řízení vynaložené odpůrcem.“